

Kanakija

JOSEPH ANDRAS

Kavalkija

PO SLEDEH ALPHONSA DIANOUIJA

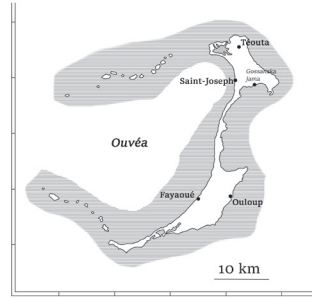
Prevedla Jasmina Žgank

Ljubljana, 2024

SOPHIA

NOVA KALDONIJA

KAZALO

- 7 Kanakija: Po sledih Alphonsa Dianouja
- 257 *Literatura in viri*
- 261 *Zahvala*

*»Tisto rdečo ruto iz časa Komune, ki mi jo je kljub neštetim
zapletom uspelo ohraniti, sem tedaj razpolovila in jim dala kos
v spomin.«*

LOUISE MICHEL

Nova Kaledonija, 1898

Ubседiti človeka, o katerem pravijo, da je to prenehal biti. Ujeti točko preloma, trenutek, ko človeška vrsta sname masko in se penasta in poraščena pobere stran. Odit na mejo, izslediti mejnik, razčleniti duše naših, padlih v nemilost, zanikanih, odpravljenih. »Barbarskost teh ljudi, če jih sploh lahko tako imenujemo,« je o njih, ki so dvignili orožje za neodvisnost svojega arhipelaga, некоč izjavil predsednik Francoske republike, tedaj premier. Prelivali so kri, prav gotovo, in kadar boj vodi v morijo, pa čeprav za zmago, je to zgolj poraz; prelivali so kri, res, potem ko je je bilo v več kot sto letih prelite že toliko, saj so novi gospodarji krajev in varuhi morale mislili, da zasaki zastavo, kot bi se poscal ob plot.

Eden teh »divjakov« je nekega dne pritegnil mojo pozornost. Zakaj prav on, in ne kdo drug? Z obrazom začrtaš idejo, z zgodbo podkrepiš zgodovino. Nedvomno naključno, verjetno krivično – pa vendar lahko našega človeka slišiš le, če poslušaš vse, ki so mu bili blizu, zlasti v deželi, kjer jaz zveni kot kletev.

Novinar preiskuje, zgodovinar pojasnjuje, aktivist pripravlja, pesnik prevzame; pisatelju preostane hoja med štirimi brati, a ne premore zadržanosti prvega, distance drugega, prepričljivosti tretjega ne zanosa zadnjega. Le proste roke ima in govori na prepihu, vrteč se, čeprav šepaje, med prepričanji in klevetami, kriki iz trebuha in obsodbami, solzami v očeh in sencami dreves.

Ošteje me v hipu, ko popačim njegovo ime. »Ušesi ne znate izgovoriti tega glasu!« zamrmra Pierre – Umun v jeziku drehu – v brado, ki je nima. Kratkih, drzno belih las je in golih prsi, v črnih kratkih hlačah. Perilo, ki ga je opral v fontani glavnega trga, obeša na kokosove liste. Obrabljen nahrbtnik, iz katerega moli pločevinka piva Number One, potrpežljivo čaka ob palminem deblu. Ptiči počnejo, kar najbolje znajo, kadar ne letijo – pojejo –, jaz pa človeka, o katerem vse namiguje, da živi iz dneva v dan – ob ponovnem srečanju ne bom izvedel nič več –, vprašam, ali se mu lepo suši. Trapasto vprašanje, ki ga narekuje sonce, a treba je klepetati z neznanci.

Približa se in prisede na desno. Na vrat na nos me vpraša, kaj menim o Freudovi teoriji potlačitve spolnega nagona, kot jo je predstavil v *Nelagodju v kulturi*. Takole iznenada ne kaj dosti. Mršav je, razbrazdanih lic – šteti jih mora več kot šestdeset. Ne meneč se za medsebojno povezanost, me vpraša, ali vem, kaj pomeni Kanak. Pritrdim. »Nova Kaledonija ima kolonialni francoski prizvok; upam, da nisi prišel zaradi plaž!« sikne med prižiganjem cigarete. »Zmeraj sem bil pristaš neodvisnosti,« nadaljuje in mi ponudi pivo, ki ga zavrnem, česar se zbadljivo, brez nasmeha razveseli. »Imaš kaj proti?« Popolnoma nič. Zaradi tega sem prišel, več kot leto sem se na to pripravljal. Od presenečenosti za trenutek pomolči: kako sem slišal zanje, dvaindvajset tisoč kilometrov stran? Morda pred kakšnim desetletjem: kot potovanja mladega človeka oblikujejo tudi knjige – deportacija libertarke Louise Michel in komunardov

leta 1871, po jurišu na nebo, kot je lepo rekel Marx ... Dojame. In nadaljuje: Kanaki imamo svojo kulturo, tradicionalne vrednote. Nadčasovne! Dol nam visi za demokracijo države Francije – svoje ustanove imamo. Hkrati pa lahko posvojimo nekatere aspekte tega, kar nam je prinesel kolonizator: družčino, kot sta Voltaire in Montesquieu. To je zelo pomembno, ne moremo se zapirati v svoje malo kanaštvo. Ne.«

Nedaleč stran se pogovarjajo mladi Kanaki leže na travi, tudi na slamnatih rogoznicah. Neki avtobus krene naprej. Azijski gostinec okrogle glave s tankim okvirjem očal odpre modra vrata svoje okrepevalnice. Pierre izdihne dim. »Svoje vrednote, izročilo lahko obranimo le z odprtostjo za univerzalno. Oboje moramo imeti v obziru. Če ne greš vstric z dinamiko historičnega razvoja univerzalnega, tvegaš, da boš izgubil lastne vrednote! Ne vem, ali mi slediš.« Nekaj moških igra šah na opečnatem zidu z debelimi režami; drugi balinajo. Otroci pričenjajo nogometno tekmo s pomendrano platenko gazirane pijače. Popolnoma mu sledim.

Nekaj deset borcev za neodvisnost je 22. aprila 1988 s hladnim in strelnim orožjem zavzelo žandarmerijo atola Ouvéa. Pri tem, kar je bilo v tajnosti zasnovano kot zajetje talcev brez žrtev, da bi spravili na kolena metropolo, ki jo je vodil François Mitterand, od parlamentarnih volitev dve leti poprej v kohabitaciji z Jacquesom Chiracom, so življenje izgubili štirje žandarji. Polomija: Kanaki, ki jih je odtlej iskala država, so žandarje, ločene v tri skupine, brez predhodnega načrta odpeljali na kraj, ki so ga imeli za varnega – ena skupina proti jugu atola in drugi dve, kmalu združeni, v zavetje »svete« jame Watetö. Več kot deset dni jetništva. Izjemno nasilen končni napad: več kot sedemdeset vojakov, triindvajset ujetnikov,

okoli trideset borcev za neodvisnost, od katerih devetnajst ubitih, dva mrtva vojaka in niti en talec.

Vsi Francozi. Na papirju.

»Zadeva v jami plemena Gossanah,« mi je rekel Pierre, »je logično nadaljevanje vsega, kar se je dogajalo od leta 1878. Vpisuje se v tok zgodovine.«

Leto 1878 ali kanaška vstaja proti kolonialnemu režimu, ki jo je vodil Ataj, »veliki poglavar« Komaléja – bojevnik je umrl pod udarci privržencev oblasti.

»Razumi, da govorim o Franciji kot kolonialni in imperialistični državi, ne o francoskem ljudstvu, ki ga spoštujem. In katerega kulturo imam rad.«

Vodja zajetja talcev se je imenoval Kahnyapa Dianou. S francoskim imenom Alphonse. Pod slednjim, kakor je običajno imenovan, si zamišljam tega osemindvajsetletnika, o katerem sem mesece iskal vse dostopne informacije na celini, ki jih je bilo pravzaprav zelo malo. Četudi zgodb o napadu ne manjka, nam oseba, ko ji odvzameš običajna pridevka »terorist« ali »mučenik«, kakor komu glede na razpoloženje ali najpogosteje barvo ustreza, zdrkne skozi prepovršne zanke spomina.

Tudi njegov obraz se pogrezne: to je njegov portret v obliki medaljona na njegovem grobu; tole fotografija, na kateri leži na nosilih, ranjen v nogo. Te poslednje podobe nisem več dal iz žepa in sem si jo ves čas ogledoval, ne da bi vedel, ali mi bo kdaj uspelo prodreti ali se vsaj približati bijočemu in bojujočemu se srcu pod mrtvim telesom socialista v vojaško zeleni jakni.

Pa Alphonse Dianou? sem si drznil.

»Kot bi mi bil sin.«

In nenadoma izgubi glas. Usta se mu zatresejo in ovijejo v tišino; oči postanejo motne, nato pa izbruhnejo v solze. Po-

vzdigne glas – mislim, da celo kriči: »Še zmeraj živi! Poslal je v rit imperialistično Francijo! Zahodno imperialistično državo! To je mož. Imel je jajca! Da si osvobodil zaprte v Bastilji, si moral biti pogumen ... Dianou je bil! Isti šmorn!« Pierre ga ni nikoli spoznal niti srečal, a govori o njem kot o sorodniku, čigar smrt je povzročila rano, ki je tri desetletja niso obšila.

»Čisto sami so bili v jami – še Osvobodilna fronta jih je pustila na cedilu. Če bi šli njeni predstavniki tja, če bi šli k Alphonsu ... A niso. Danes dvajsetletni Kanaki vsega tega ne vejo. Na vse pretege se trudijo, da bi se ta zgodba pozabila. Pa ne govorim o belcih: še med nami je postala tabu!«

Pierre odpre drugo pločevinko, če ni že četrta. Umiri se. Nadaljuje: »Star sem šestinšestdeset let in aktivno bojkotiram referendum leta 2018! Tako kot Matignonski in Nouméjski sporazum. Povsem jasno je, da z volitvami ohranjajo francosko dominacijo. Tu so še Tahiti, Wallis in Futuna ... Sredi Pacifika smo in vse okoli nas je anglosaksonsko. Francija se nikoli ne bo odrekla svojemu vplivu v regiji. Nikoli.«

Vstane in odide, kot je pred tem sédel, da bi se pridružil igralcem šaha na drugi strani aleje. Rasistična igra, se posmehne, preden mi obrne hrbet: beli proti črnim.

Prispel sem v Nouméo.

Vetrič, četudi rahel, nagaja ponosnim palmam; tovorna ladja izteguje vrvi priveznikom in golta muhe na pomolu; nebo je modra gmota, ki si ji nihče ne bi drznil ugovarjati; mirno morje človeku spoštljivo vrača za njegovo ljubezen. Neki Kanak sedi na kesonu in lovi ribe. Prehodim pristanišče in grem mimo naloženih kontejnerjev, nedvomno enakih, kot jih rad opazujem na hrapavih bokih Le Havra.

Ulice ne prikrivajo, da se klanjajo cesarstvu: Clemenceau, Foch, Anatole France, bitka na Somi, Austerlitz ... »Nekoč jih bo treba preimenovati,« mi bo zaupal neki borec za neodvisnost, ki bi vendarle ohranil Van Goghovo, ko bodo uknili ulico Julesa Ferryja (»To so tipi, ki jih sploh ne poznamo!« bo porekel nekdo drug). Dve mladi ženski sta si v lase vpletli cvetje, precej Melanezijcev te starosti pa nosi vojaško obleko, okoli glave zvito majico in na nogah sandale. Dvižna košara dokončuje božično drevesce v središču mesta, vse v vencih in okraskih: tukaj se zima odene v sonce.

Nastanim se v bifeju tržnice, ob kavi in zapiskih, s pacifiškimi franki v torbi. Upokojenec z nagubanim čelom lista jutranjik; natararice v predpasnikih se mudijo v vročini žara. Liči, šopi limonske trave, taro, jam, sladki krompir, zeleni čili, ananas, pasijonka, maniok, »fino masten cipelj«, jastogi, babice in »lepi sveži rakci«: hrum stojnic. Sedim poleg Kanaka z dreda in čepico in mislim na Iaba, enega od nečakov Alphonsa Dianouja, ki sem ga spoznal pred desetimi meseci, ponoči, v nekem slabo osvetljenem pariškem vinotoču nedaleč od Bastilje. Mislim

na najina prva dopisovanja, na njegovo skrajno odkritost – »Pisati o Alphonsu Dianouju in boju kanaškega ljudstva za neodvisnost ne bo mogoče brez pristanka in vključitve teh, ki jih to najbolj zadeva. Fikcija tako svobodo omogoča, a v stvarnosti je potreben konsenz. Kajti boj se nadaljuje« – in tako poseben način gibanja njegovih sila dolgih rok, ko je pri mizi, v polmraku lokala, govoril resno in odločno, ne da bi se mu zatresel glas, in z očmi vrtal po sogovorniku. Priznal je, da je imel sprva močne pomisleke – »Našo zgodovino naj pišejo naši« –, po pogovoru s svojo teto, Dianoujevo sestro, pa si je premislil. »Niste Kanak in niste Kaldunec,¹ ne bodo mogli reči, da ste pristranski.«

Zaupal mi je, da se je kadarkoli pripravljen vrniti, če bi to terjale politične razmere in od svojih najodločnejših otrok zahtevale revolucionarni prispevek. Da, boj se nadaljuje, je vztrajal. Začutil sem, kako me meri, preverja moje namene, razbira misli, najbrž iz strahu, da bi gojil kakšne vprašljive; scela sem dojel: politika stavi na zaupanje, ne na nedolžnost. Zavedal sem se, da bi njegova morebitna zavrnitev pomenila opustitev podviga. Poslušal me je kot malokdo: njegova tišina ni bila obarvana s tistim dobro znanim kričečim čakanjem, ko drugi spet želi besedo, čeprav se zažira v vašo; ne, njegova tišina je vztrajala z vso težo.

1 Semantična debata je živahna. Belo prebivalstvo evropskega porekla (tudi mestice) običajno imenujemo »Kaldunci« ali v zadnjem času »Novokaledonci«, pri čemer je prvi izraz za tiste, ki jih zadeva, kulturno pozitivno vrednoten in hkrati slabšalen. Zaradi večje jasnosti (Novokaledonci so lahko tudi melanezijskega porekla – Kanaki – ali polinezijskega ali azijskega) bo na teh straneh brez vsake konotacije uporabljen izraz »Kaldunci«.

Iabe mi je obudil spomin – skonstruiran, namišljen star nahrbtnik, poln knjig in zakrpanih podob – na mlade izgnance iz kolonij, stanujoče v ne vem več katerem okrožju prestolnice, ki so ob koncu 1. svetovne vojne sledili iskri, prelomnici, na kateri se je znašel stari svet, trenutku, ko se za tiste, ki se znajo preroditi, vse preobrne. Pomislil sem na Nguyena Ai Quoca – bodočega Ho Ši Minha, čigar portreti so prekrivali Vietnam, ko sem ga prepotoval med branjem njegovih pesmi iz zapora –, kako teka od knjižnice do celice Francoske sekcije delavske internacionale, piše apele in se srečuje z vsemi trmoglavci, kar jih je štela metropolitanska Francija, lepa gostiteljica in hudobna mučiteljica. Z Iabejem sva se srečala še večkrat. Brez ceremonij, polmraka, preizkušenj ali govoranc; omenil je le odgovornost, ki jo odslej nosim, in mi med pripravljanjem (razkuhanih) testenin v majhnem stanovanju, domovanju gibanja za neodvisnost, dal vedeti, da je duh Alphonsa Dianouja z nama, med tistimi zidovi, in da v življenju nikoli nikogar ne srečaš po naključju.

Noč je padala k nogam Noumée.

Pijani kanaški osnovnošolci se potikajo ob vznožju griča. Eden udari po roloju zaprte trgovine. Drugi sedi na stopnicah in si obnemogel podpira glavo. Najstnica v širokih tri četrt hlačah in natikačih me vpraša, od kod sem; pove mi, da je melanezijsko-japonska mestica in da upa, da bo nekega dne obiskala »Francijo«.